

İctimâiyâtda Garbcılık ve Bozgunculuk ASRÎ ÂİLE *

*Hasan HİKMET***

*Yayıma Haz.: Adem EFE****

1

Garbcılarımızın bünyân-ı ictimâmizi temelinden sarısmak isti'dâdını gösteren gâyelerinden biri de malûm olduğu vecihle 'hürriyet-i nisvân' dır.

* H. Hikmet, *Sebilürreşâd*, C. 22, Aded: 569-570, 7 Rebiülevvel 1342/18 Teşrinievvel 1339/18 Ekim 1923 Perşembe, s. 180-182. Burada H. Hikmet'in çeşitli aralıklarla dört makale halinde yayımlanan yazı dizisinin tamamını sadeleştirmeye tâbi tutmadan aynıyla günümüz harflerine aktarıp, bugün anlaşılmasında güçlük çekilebileceğini düşündüğümüz, bazı kelime ve kavramların karşılıklarını metnin sonuna küçük bir sözlük ekleyerek vermeyi uygun buluyoruz.

** *Sebilürreşad* dergisi yazarlarından Hasan Hikmet, 1896 yılında Üsküdar'da doğmuştur. Babası dönemin Meclis Başkatibi Mustafa Şehabettin Efendi'dir. Annesi ressam Fatma Zehra Hanım'dır. Babasının ölümü üzerine Fatih'te anneannesine ait konakta büyümüştür. Vefa Lisesi'nden mezun olan H. Hikmet, Hukuk Fakültesi'nde okurken Kurtuluş Savaşı'na katılmış muhabere subayı olarak Doğu Cephesi'nde görev almıştır. Savaş bitiminde İstanbul'a gelerek gündüzleri Hukuk Fakültesi'ndeki derslerine devam etmiş; öğleden sonraları da İstanbul Belediyesinde görev almıştır. 16 Şevval 1337/13 Temmuz 1919 tarihinde Darulfünûn-ı Osmani Hukuk Fakültesi'nden yüksek derece ile mezun olmuştur. Osmanlı ulemalarından huzur hocası Müderris Mustafa Mestan Efendi'nin torunu ve müderris İstanbul Müftüsü Hüseyin Hüsnü Efendi'nin kızı modacı Nesibe Demirbağ ile evlenmiştir. Bu evliliklerinden 3 kız, bir erkek çocuğu olmuştur. Bir dönem Beyoğlu Emniyet Amirliği yapmıştır. Son görevi İstanbul Belediyesi Hesap İşleri Müdürlüğü Baş Murakıplığı olan H. Hikmet, 1976 yılında vefat etmiştir. (Bu bilgi ve belgeleri bize gönderme lütfunda bulunan kızları Şerife Sema Demirbağ hanımefendiye teşekkürü bir borç bilirim, AE.).

*** Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
e-posta: ademefe45@yahoo.com.tr

Bu münâsebetle Ziya Gökalp Bey, *Türkçülüğün Esâsları* unvanıyla neşrettiği eserin dördüncü mebhasında âfideki mütâlaâtı ityân etmektedir:

“Hukûkî Türkçülüğün üçüncü gâyesi de bir (asrî âile) vücûda getirmekdir. Asrî devletdeki müsâvât umdesi, erkekle kadının nikahda, talakda, mîrâsda, meslekî ve siyasî haklarda müsâvî olmasını da istilzâm eder. O halde yeni âile kanunu ile intihâbât kanunu bu esâsa istinâden yapılmalıdır.”

Bu mütâlaâtı biz biraz daha tavnîh edelim. Şimdiye kadar gerek matbûâtda, gerek muhtelif vesilelerle tekerrür etmekte olan neşriyâta nazaran hayat-ı ictimâîmizde ev kadını teveccühüne kesb-i liyâkat eden Müslüman kadını mazlûm ve esîr bir kitle olarak telakki edilmektedir.

“Zevcine, âilesine sadâkatle memûr bir kitle addolunan kadınlık –bu zihniyetle- izzet-i nefinden, asrî telakkilerden uzaklaşıyor. Öyle ya bir nikâhla erkeğin taht-ı esâretine girmek ve arzu ettiği dakikada o zenciri parçalayamamak medenî bir esâs olabilir mi? Kadınlarımız niçin erkeklerle beraber barlarda, sefâhat mahallerinde beraber bulunmasınlar? Niçin zevkimizi tatmîn etmek için bir Rum, bir Ermeni, bir ecnebi kızı arayalım? Niçin tiyatrolarda şark güzellerinin serâir-i vücûdiyyesini temâşâ etmeyelim? Kadın artık hayât-ı maddiyeye atılsın. Evde kapanıp aşçılık, hizmetçilik, âilesine dalkavukluk edecek değil ya. Çocuğunun tertîb ve muhâfaza-i hayatıyla uğraşmak asrî hayatta mütehasıs mürebbîlere tertîb eder. Hayata karışan bir kadının bu gibi meşgalelerle şah-râh-ı medeniyetden, serbest hayatından uzaklaşmamasını te’min etmek lâzımesini idrâk etmelidir. Niçin kadınlarımız erkeklerle beraber aynı safda bulunmasın, memur, nâzır, meb’ûs olmasın? İlh...”

Anlaşıyor ki her mes’elede sâhâ-i idrâk, irfân, mantık, fen ve ahlâk hâricine çıkmakda büyük bir isti’dâdımız var. Garbcılarımızın hakâyık-ı ahvâl ile en ziyâde teâruz eden, şuûrîlikden aykırı kaçan bu iddiaları kadar bâtil hiçbir nazariye tasavvur olunamaz. Vaz’iyeti evveleminde kadınlık erkeklik ve vezâif-i tabiiyye nokta-i nazarından sûret-i umûmîde, sonra da vaz’iyet-i ictimâîmiz nokta-i nazarından tetkîk edelim. Bu mes’elenin vehâmeti de, esâsen ince tetkîklere lüzûm göstermeyecek kadar vâzih ve sarîhdir. Biraz gören herhangi bir göz, biraz mütehasıs olan herhangi bir vicdân tehlikeyi kabûlden tereddüd etmez. Fakat maksadımız her hakîkatin olduğu gibi tecellîsine ma’tûf olduğundan bu yâreleri düşmekte-elîm de olsa-tereddüd göstermeyeceğiz.

Beşeriyet malûm olduğu üzere zükûr ve inâsdan mürekkeb iki cinsdir. Kudret-i fâtıra neslin idâmesi için her iki sınıfa muayyen vezâif tahmil etmiştir. Binâen-aleyh erkek ve kadın ayrı ayrı şerâit-i uzviyyeyi, husûsiyyeti hâizdirler. Doğmak ve yaşamak elimizde olmadığı kadar erkeklik ve kadınlığın icâbâtından da men-i nefse kudretimiz yokdur.

Kadın her şeyden evvel ev kadınıdır. İlk insanların ahvâlini tetkîk eden tarih, mağaralar derûnunda ikâmet eden dişileri için ormanlarda avlanan, hayvânat-ı vahşîyye ile mücâdele eden ve onları kısıkanan bir erkek, mağarasının derûnunda avları pişiren, çocuğuna bakan ve erkeğini bekleyen bir kadın kaydediyor.

Tabâbet, ilm-i teşrih kat'iyetle isbât ediyor ki. Kadın teşkilât-ı bedeniye, mukâvemet, irâde, taakkul cihetiyle erkeğin ma'dûnudur. Cins-i nisâ, zaîf azalâtı, mütevehhim ve mütehasis cümle-i asabiyesiyle mücâdelât-ı hayâtiyyenin haşîn ve maddî tecelliyâtıyla karşılaşmaya muktedir değildir.

Kadının nesh-i adelişi erkeğinkine nisbetle daha az kesîf, küreyvât-ı hamrânın mikdârı ise daha azdır. Sıklet-i beden vasatî olarak altı kilo daha azdır. Boylar kezâlik vasatî olarak on iki santim daha kısadır. Cümle-i asabiyyesi daha kuvvetsizdir. Şedâide karşı tahammülü mefkûd, herhangi bir karar karşısında irâdesini isti'mâl etmek hâssesi lâ-şeydir.

Teşkilât-ı rahmiyyesi itibarıyla ağır yükler kaldırmak, atlamak, hayvana binmek iktidarında değildir. Cümle-i asabiyyeye, adelâta, iradeye talluk eden za'fiyet itibarıyla kadının ahvâl-i umûmiyyesi kuvvete, azme, huşûnete, mücadeleye lüzûm gösteren işlerde hâkim olamaz.

Buna mukâbil kadın hânesi muhîtinde hiçbir erkeğin başaramayacağı kadınlığa hâs birçok vezâifi kemâl-i muvaffakiyetle icrâya muktedirdir. Memlekete nâfi', gürbüz, seciyeli, yüksek evlat yetiştirmek kabiliyetini erkek hâiz değildir. Terbiye-i ibtidâiyye, âile terbiyesi terbiye-i mâderâne-den başka bir şey değildir. Evladı rahm-i mâderde büyüten vâlîde onu muayyen bir sene kadar ihtimâm ve şefkat altında bulundurmamak zaruretindedir. Ve illâ bakımsızlıktan, sefâletten nesl-i beşer münkariz olur. Hiçbir millet kadınlarını hizmet-i askeriye mükellef tutmamıştır. Çünkü mezâhim-i seferiyyeye, metânete mütevakkıf bulunan harb için kadından liyâkat ve iktidar mevcûd değildir. Kadını askerlikden daha ziyâde soğuk kanlılığa, sebâta, irâdeye lüzum gösteren, milletin hayatıyla alâka-dâr kararlar vermek mevkiinde olan nâzırlığa, mebûsluğa sevk etmekle cemiyeti

hatır-nâk bir yola ilkâ eylemiş zaîf ellere tevdî' eylemiş oluruz. İşte tarih, "kadınlar saltanatı", "Roma inkırâzı" ve kadın parmağı olan siyasî işlerdeki ma'kûsî neticeleri ta'dâd ile bitiremiyor.

Tarihimizde saray kadınlarının hayat-ı millete vâki' olan kanlı müdâhaleleri unutulmuş mudur? Bundan daha mühim bir nokta da kadının cemiyetin bünyânı olan âilelere esas teşkil etmesi ve âilelerin fazîlet ve müsâvisi kadınlarının liyâkat ve kemâliyle ölçülmesidir. "Kadınlar bir milletin derece-i kemâlinin mizânıdır." Kadın âilenin en mühim rûknü olmakla beraber tereddidyâta en müstaid olan uzvudur. Bunun içindir ki ducâr-ı inkırâz olması mukadder olan akvâmın sükûtu evvelâ kadınlarından başlar. Hayat-ı âile bozulunca cemiyeti muhâfaza eden bağlar kendiliğinden çözülür. Roma inkırâzı bu müteârifinin en celî bir misalidir.

El-yevm Garb hukûkuna esâs teşkil eden, en yüksek terakkiyâtı idrâk eden, dünyanın büyük bir kısmını havza-i idaresine idhâl eden Roma Medeniyeti devre-i teşekkül ü kemâlâtda âile teşkilâtı itibarıyla en yüksek kâbiliyeti ihrâz etmiş bulunuyordu. Kadın yalnız âilesi ve çocuğuyla meşgul bulunuyordu. Hayat-ı âilede sadâkat, insicâm vardı. Halbuki devre-i kemâlini bulan servet ve ihtişâm yavaş yavaş sefâhati tevlîd etdi. Kadınlar ev kadınlığından (zevk kadını) olmak derekesine düşdüler. Nihayet öyle bir râddeye vâsıl oldular ki âile hayatı resmî bir şekle münhasır kaldı. Yoksa zevc ve zevce yek-diğerine âid değildiler. Husûsî değil, resmî ziyâfetlerde sûret-i aleniyyede fuhş vâki' olur ve âileler bunu zillet addetmezlerdi.

Zevc ve zevce arasında muhabbetden, evlada şefkatden eser kalmadı. Âileler yıkılınca sunûf-ı ictimâiyye arasında behîmî bir râbıtadan başka hiçbir mesned kalmadı. Binâen-aleyh mücâdelât, mukâtelât başladı. El-hâsıl iffetini kaybeden bâziçe-i hevesât olan kadın, hayât-ı âileyi, bi-n-netice bütün Roma Medeniyeti'ni yıkmışdır.

Kadının hissiyât-ı hâriciyye ile fazla temâsı irâdesi zaîf hassâsiyeti fazla olan kadının iffetini lekeler. Fuhşa sülûk eden bütün kadınların hayatı evvelâ muhîtiyle fazla temâsdan başlamışdır. Hânesinden uzaklaşan kadınlık vezâif-i beytiyyesini ihmâl etmiş ve faziletinden uzaklaşmışdır. Bütün delâil gösteriyor ki: Kadın yalnız evinin ve âilenin rûkn-i aslîsidir. Kadın meclislerde, dairelerde, barlarda, tiyatrolarda değil; yuvasında âilesinin, milletin saâdetini te'min edebilir. İhtirâsâtın esiri olan müfteris ve mahdûd bir erkek kitlesi kendi menfaati nâmına afîf ve fazîlet-kâr olan

kadını bin mevâid ile vezâif-i tabiîsinden ayırarak sükûta, fuhşa, tereddîye sevk ediyor. Bunlar milletin temellerini, saâdetini yıkan vicdansız kimse-lerdir.

2¹

Garbcılarımızın kadınlığımız hakkındaki tasvîr ve tasavvurlarına bakılırsa on sene evveline kadar kadınlığın câhil, medeniyetsiz, umacı, hüsn-i tabi-ata gayr-ı mâlik acîbu't-tabîa' bir mahlûk; yeni kadınlığın da meb'ûsluğa, nâzırlığa kadar muhtelif merâtib-i ikbâle namzed müterakki ve mütekâmil insanlar olduğunu kabul etmek îcâb ediyor. Gerçi hanımlarımızın bulundu-kları yollarda şimdiden tebellür etmeğe başlayan kâbiliyetlerini görüb de âfiden memnûn ve müsterîh olmamak mümkün değil!... Cemiyetin esâsı ve âilenin temeli olan nisvânın her yerde olduğu gibi menfî ce-reyânlarda dâimâ oyuncak ve âlet vaz'iyetinde bulunması bir dereceye kadar kâbil-i izâh ise de dünyanın her tarafında sükût ve tereddidiyat nâmıyla tevşim olunan bu hâlin terakki, teâli, medeniyet-perverlik şek-linde gösterilmesine akıl erdiremiyoruz.

İngiliz etibbâsından mister (Donald Clark) "Üçüncü Cinsin Tehlikeleri" unvânıyla ahîren neşr ettiği bir makalede İngiltere'de bir kısım kadınların tabiatın kendisinden istemediği vezâifi îfâ için erkekleri aynen taklîde ça-lışdıklarından ve bu hâlin devamı neticesinde vezâif-i cinsiyyenin akâmete mahkûm olacağı cihetle ne kadın ve ne de erkek olmayan bu üçüncü sınıf mahlûkların imparatorluk için bir tehlike teşkîl ettiğini beyân ile diyor ki. "Bundan yüz sene sonra, dünyaya getirilecek çocukların ancak üçte biri tabîi haldeki kadınlar tarafından doğurulacaktır. Mütebâki kısmı sun'î kuluçka aletleri vâsıtasıyla yetiştirmek lâzım gelecektir! O zaman kadın-larımız istedikleri gibi hoşlarına giden meşgalelerinde devam edebilir. Fa-kat memleketimiz o zaman çokdan iflâs yolunu tutmuş olacaktır."

Bütün etvâr, ahvâl, akvâlinde Garb'ı taklîd eden asrîlerimiz acaba bu doğru sözler karşısında ne diyecekler? Revüe de "Fesâd-ı Siyasî" unva-nıyla intişâr eden diğer bir makalede şu sözler görülüyor. "Erkân-ı esâsiy-ye-i ictimâiyeye fesâd âriz olması her zaman vâki' bir keyfiyettir. Ancak garâib-i müdhişedendir ki o fesâdın zaman-ı sâbıkadaki âsârı devr-i hâzi-

¹ H. Hikmet, *Sebilürreşâd*, C. 23, Aded: 574, 21 Rebiülevvel 1342/1 Teşrinisani 1339/1Kasım 1923 Perşembe, s. 4-5.

radaki âsârına tamamıyla müşâbihdir. Yani o zamanda kadınlar ahlâk-ı fâzılanın hedmi hususunda en kavî âmil ve müessir edilir.”

Bu telehhüflerden sarâhaten anlaşılıyor ki laikliğin menba'ı addolunan Avrupa bile ahlâk, cemiyet, menfaat nâmına kadınlığın gayr-ı tabîî, gayr-ı şuûrî bir mâhiyet alan eşkâl ve inkılâbâtından tamamıyla müşteki ve vaz'iyetden ümitsizdir. Hiç bir iz'ân sahibi zulmeti nur nâmına kabul edemez. Meğerki cemiyeti yıkmağa kasd etmiş ve bunda menfaat görmüş olan denî't-tab bir kimse ola.

Auguste Comte kadınlığın bu sükûtunu kaydederken diyor ki: Biz mâni-i terakki olan bu gibi muhâlât-ı hayal-perverâne üzerinde münakaşa külfeti ihtiyar edecek değiliz. Ancak nizâm-ı hakikiye günün hilâfında kadınlar, rızaları olmaksızın kendilerini müdâfaa gayretinde bulunan birtakım adamların onların namına talep etmekte oldukları şu müsâvât-ı maddiyeve nâil olurlarsa o zaman hâlet-i rûhiyye ve ahlâkiyyeleri ne kadar fesâda uğrayacak, bozulacaksa hey'et-i ictimâiyyeye karşı olan vazifeleri de o nisbetde halel-dâr olacaktır. Zira artık kadınlar kuvvet-i yevmîlerini tedârik için her gün fabrikalarda, dest-gâhlarda öyle şedîd mezâhimin esiri olacaklar ki bunun altından kalkamayacakları gibi; erkeklerle aralarındaki muhabbet-i mütekâbilenin menâbi-i asliyyesi de bulanacaktır.

İşte en ziyâde takdîr ettikleri Garb ulemâsının bu hususdaki mütâlaâtından bir nebze bahsetmekle Garbcılarımızı dâire-i akl u mantığa davet etmek istiyoruz. Sâha-ı tetkîkimizi nazariyât vadisinden hakikat şâhikalarına tebdîl edersek yanlış yollarda yürümek, muhîti yanlış yollara sürüklemekliğimizin cezasını nasıl çektiğimize hayret etmemekliğimiz iktizâ eder. Çünkü son on beş seneden beri hey'et-i ictimâimizin kuvvet ve salabet-i asliyesinde kaybetmiş olduğu esaslar ve bu ziyâ'dan mütehassıl felaketler tüyleri ürperdecek derecede müdhişdir. Memleketin muhîti irfânı olan İstanbul'un tereddiyât-ı hâzırada sûret-i istihâlesinde âmil olan inkılâbâtın maddî neticeleri muddeamıza, binlerce sahîfe yazıya daha kuvvetli bir delîl teşkîl eder:

1. On beş seneden beri vâki' olan izdivacların (her sene vasatî olarak % 3 nisbetinde mebsûtan bir tezâyüd kaydedilmek sûretiyle) son seneler zarfında hemen % 40'ı üç aydan nihayet bir iki sene kadar mütehâlif bir zaman zarfında müfârekate neticelenmekdedir. Bu babdaki me'hazımız

mehâkim-i şer'îyye kuyûdâtıyla, mahallât eimmesinin defâtiri ve nüfus kayıtlarıdır. Halbuki daha evveleri bu nisbet % on beşi geçmezdi.

2. Tarik-i fuhşa sülûk eden kadınların mikdarında her sene % on beş nisbetinde tezâyüd vardır.

3. Dispanserlerde taht-ı tedâviye alınan frengi ve belsoğukluğu musâbının mikdarı % 30 artmışdır.

4. Müskirât sarfiyâtı-gümrük istatistiklerine nazaran-son senelerde % 50 nisbetinde yükselmişdi.

5. Moda ibtilâsı yüzünden servet-i milliye, harb-ı umûmiyeden evvelki zaman nisbetle ticaret istatistiklerine nazaran-% 40 fazlasıyla Avrupa'ya ak-maktadır.

Ta'dâd ettiğimiz nisbetler zâyîâtın maddî kısımlarıdır. Bir de manevî iflas cihetini tetkik edelim. O kadar yükselmiş olduğu iddia edilen asrî kadınlığın evsâf-ı mümeyyizesini tahlil edelim, göreceğimiz acaba fazîlet midir, tereddî midir? Asrî kadınlık, bugün zevcine nîm-merbûtdur. Âile muhîti evzâkını tatmîne kâfi değildir. Barlarda yabancı erkeklerle dans etmek, umûmî mahallerde serâir-i vücûdiyyesine teşhîr etmek istiyor. Beşikde yatan altı aylık yavrusunun muhâfaza-ı sıhhati endişesinden sürdüğü pudranın cinsi, dikdirdiği mantonun tarz-ı telebbüsü daha çok mühimdir. Evinin meşâgil-i yevmiyyesi kendisini alâka-dâr etmez. Gözü dışarıdadır. Buna mukâbil sefâhat, serbestî, âlâyışden başka ne gibi bir kabiliyet, bir eser göstermişdir? Bütün yükseklik, beş on parça notaya, yarım yamalak bir ecnebi lisana âid ise o başka.

Yüksek sınıfta maa-t-teessüf en yüksek dereceyi bulan ve hiç de milletin ruhunu, kabiliyetini, zekasını temsil etmeyen bu tereddidiyatın yavaş yavaş mütevassıt sınıflara da sirâyet ettiğini görüyoruz.

Kadınlık bâ-husus İslâm kadınlığı çok yüksektedir. Fakat nisviyetin tabîi, beşerî, hakikî vezâifi ve hukuk-ı umûmiyye, selâmet-i ictimâiyye nâmına ittihâzı zarurî ve en serbest milletlerde bile müteârife şeklinde görülen takyidât dâhilinde olmak şartıyla murâkebe-i ictimâiyeden âzâde kalan kadın, beşeriyet için en vahîm bir inkırâz vasıtasıdır. Bütün dünya mütefekkirinin bağıra bağıra ilân ettikleri ve fakat mütefekkir geçinen zavallılarımızın bir dürlü havsala-i idrâklerine idhâl edemedikleri bu hakikat âsâr-ı maddiyesiyle olsun intibâhumuzu davet etmelidir.

Bu mebhasda en büyük hakikat, kadınlığımızın sukût ve tereddidiyatında en mühim, en esaslı âmilin yine erkekler olduğudur. Kadını vâlidelik şeref ve faziletinden, âilesi yuvasından süfliyâta atan asrîlerdir ki: Bilâ-idrak senelerden beri milletin temel taşı, âilenin madde-i asliyesi olan kadını zillete düşürmek, ictimâyâtımızı başdan başa harab etmek, el-hâsıl kadını mevki-i aslisinden ayırmakla milleti maddeten ve ma'nen zaîf düşürmek için hiçbir fırsatı kaçırmamışlardır. Medeniyetin hakikaten âşık olanlar, mahâsin-i ahlâkiyyeyi, an'anâtı, faziletleri yıkmakla maksadın te'mîn edileceğini kabul edilemez. Bâ-husûs Müslüman kadını henüz Avrupa'nın en serbest idarelerinde bile iktisâb edilemeyen hukûka mâlikdir, (İnşallah gelecek makalemizde bu hakikati izâha çalışacağız) ne esirdir ne de oyuncaktır. Hulâsa kadınlığın tekâmülünden bahs ile zulmeti nur, sukûtu terakki nâmıyla efkâra telkîn için bi-hûde yere uğraşan asrîlere rağmen asrîliği mânâ-yı hakikisiyle kabul eden müslümanlara; kadınların bazıca-i ihtirâs olmasını arzu etmezler. Mütefekkirinin en birinci vazifesi mensûb olduğu milletin hissiyâtına hürmetdir. Bu hürmet de, halka pek girân gelen tereddidiyat-ı ahlâkiyyenin izâlesi husûsunda el birliğiyle sarf-ı mesâi zarûretini tevlid eder. Yaşamak için, muhafaza-ı istikbâl için, kuvvetlenmek için, dindarlığa lüzûm-ı kat'î vardır. Bunun hâricinde felâh yoktur.

3²

Müslüman kadınlığı, Garbcılarımızın her gün tekrar ettikleri gibi hakikaten bir esir, bir oyuncak müzillesinde midir? Bu iddiâyâ kat'iyetle "hayır" cevabını verebiliriz. Müslüman kadını ne "esir" ne de tevehhüm edildiği gibi "oyuncak"dır; bil-akis, cemiyetin mâye-i kıvâmı olan âilenin rûkn-i aslisi, bütün beşeriyete numûne-i fazâil olacak evsâf-ı mümeyyizesiyle millet-i İslâmiyenin şâyân-ı hürmet bir uzvudur.

Garbcılarımız diyorlar ki:

"Kadınlarımız kafeslerinde mahbûs bulunuyor. İsteddiği yere istediği zaman gidemiyor. Zevkini, cinsini okşayan temaslarda bulunamıyor. Erkek cemiyetleri, maddî sahalarda kendilerine mesdûd, bu kadın ne yapsın? Yüz metre murabbai bir saha dâhilinde ömrünü geçirir, hudûd-ı rü'yeti,

² H. Hikmet, *Sebilürreşâd*, Cild 23, Aded: 574, 28 Rebiulevvel 1342/8 Teşrinisani 1339/8 Kasım 1923 Perşembe, s. 20-21.

komşuların saçaklarını aşmayan görgüsüyle nasıl terakki edebilir? Hürriyet-i nisvân şîârımız olmadıkca asrîliği idrâk edemeyiz.”

Her arzu, her fikre göre tefsiri tenevvü’ ve taaddüd eden hürriyet ve esâret mefhumlarını lâyıkiyla imtisâs etmedikce, vicdanlar fikre her mülâyim geleni değil, mantığa, mâ-vaka’a muvâfık olanları seçmek meziyetini gösterecek derecede ıstifâ’ görmedikce bu mücâdelât devam edüb gidecektir. Uzun uzadıya nazariyâta lüzûm olmaksızın isbât edilebilir ki esâretinden bahsedilen kadınlarımız hakîki esârete şimdi düşmekte, hürriyet nâmı altında felâkete sürüklenmektedir.

Bir müddet için biz de kendileriyle hem-fikir olarak kafes içinde ikâmet eden nisvânın esir vaz’iyetinde olduğunu kabul edelim. Ve bu esâretin muhît ve şumûlünü tahlîl edelim.

Müslüman kadını hânesinin hakîki kumandanıdır. İsteddiği gibi hareket eder. Kendisine hiçbir sûretle sû-i muâmele edilemez. Dilerse mustakillen mesken şer’î taleb edebilir. Zevci vâsi’ ve iktidarı dâhilinde ve kadr-i ma’rûf nisbetinde zevcesinin infâk ve iânesi ile mükellefdir. Buna mukâbil zevce de sadâkat ve hürmet göstermek mecbûriyetindedir. Eğer sadâkat, yani hukûk-i zevcinin iktizâ etdirdiği muhabbet-i mütekâbile, yek-diğerrine âid mahâsini diğerlerinden kıskanmak bir esâret addolunursa bu pek şâyân-ı arzu olan esâret vardır. Fakat hakikat halde buna ancak saâdet unvânı verilir. Âile kadını, herkesin malı olan fahişelerle kıyâs edilemez. Birinin hâricine karşı serbestisi mahdûd, diğerinin ise nâ-mahdûddur. Fakat meşrû’ ve namuslu âile kadınlarının hey’et-i ictimâiyyenin rûkn-i esâsisini teşkil etmelerine mukâbil tahte’l-beşer kadınlar cemiyet için dâimâ bir yaradır. Dünkü kadınların sadâkat-ı zevciyeleri, saâdeti ancak erkeklerine hasr u tahsîs etmeleri bir esâret addolunuyorsa bugünkü kadınlığımızın sevkedilmek istenildiği ihtirâs, levs esâreti yanında pek hafif kalır; barların, umûmî mahallerin gunâ-gûn rezâiline kendini kabdıran, nazar-ı takdîri celbetmek için modanın en son cereyânlarını takibe mecbûr olan bir kadın, kendini sefâhatın, ihtirâsın, modanın, zevkin, muhîtin esâretine ilkâ etmiş demektir. Çünkü tarîk-i fuhşa sülûk eden kadınların hemen kâffesi edvâr-ı hayatiyelerinde aynı inkişâbâtı geçirmişler ve en nihâyet girân telakki etdikleri âile esâreti yerine umûmî esâretlere katlanmak zilletini tatmışlardır.

Her hürriyet, menâfi-i ictimâiyye kaydıyla mukayyedir. En yüksek bir mevki’-i ikbâl olan nâzırlık bile muayyen zamanlarda çalışmak, meclise

hesâb vermek istediğini yapamamak gibi birçok tahdîdâta tâbidir. O halde buna da esâret diyebilecek miyiz? Diğer taraftan vaz'ı kanun efrâd-ı millet için bazı şeylerin yapılmasını ve bazı işlerin yapılmamasını–bir ceza tehdidiyle-emretmiştir. Çünkü maa-t-teessûf tam kemâlini hiçbir vakit gösteremeyen cemiyet-i beşeriye efrâdının tıyneti, kabiliyeti müsâvî değildir. Biri için umûr-ı tabiiyyeden, mahâsin-i ahlâkiyeden addolunan herhangi bir hareket diğeri için nâ-kâbil-i tahammül bir yük, bir bâr-ı sakîl teşkîl eder.

Lâkin bu iki tarz-ı tefehhümün fevkinde bir düşünce vardır ki o da cemiyetin devam ve tekâmülünü te'mîn, rasânet-i ictimâiyyeyi tevliid edecek şerâiti tesbit etmektir. İşte hey'et-i ictimâiyye menfaat-i umûmiyye mülâhazasıyla birçok hürriyetleri tahdîd etmiş, ahlâk-ı umûmiyyeye riâyet, an'anâte hürmet gibi birçoklarınca hürriyet addolunan lâzımleri taht-ı mecbûriyetine almıştır.

Şu halde âile muhîtinde serbest bir hayata mazhar iken muhît-i hâricîye karşı-mahza zevc ve zevce arasında bulunması lâzımken muhabbet ve muvâlâtı muhâfaza, âile yuvasını mazarı te'sirâtdan vikâye, terbiye-i esâsiyyenin menşeâtı olan âileyi sâf ve nezih bir derece-i ulviyyetde bulundurmak için-tabiâten, rûhen, maddeten zaîf olan kadını sıyânet eden tahdîdâtı vaz' eden İslâmiyet, ona esâret değil, hayat bahşeylemiş, bu sûrettedir ki esâret-i süfliyeden mâder-i beşer olan kadını kurtarmış hürriyet ve fazîletin şerefli mevki'ine is'âd etmiştir.

İhtirâsâtının zebûnu olan zavallılar bunları düşünemezler. Kendilerine küşâde bir sinenin cemiyet için leke olduğunu takdîr edemezler. Onlar isterler ki: bütün serâir ve mahâsin-i vücûdlarıyla bütün kadınlar kendi arzu ve emellerinin esiri olsunlar. Zavallı kadınlarımıza hiç sıkılmadan bu esâreti hürriyet diye telkîn ediyorlar.

Kim ne derse desin, şu muhakkaktır ki: Tiyatrolarda açılan kadın fuhşa doğru bir hatve daha atmaktadır. Bu sûtûnlarda ta'mûki pek elîm olan bazı ahvâle vâkıf bulunuyoruz ki: Fuhşun, vesikalı fâhişelerin ne gibi sevâik taht-ı te'sirinde her sene tezâyüd ettiğini vâzihan gösterir. Yine bir misâl olarak isim zikretmeksizin söyleyelim. İstanbul'un az çok kibar ve nâzik muhîti olarak tanınmış bir mahalde yeni açılan ve beyler ve hanımlara bir arada laibât gösteren bir sinemaya gitmek için hakikatden bî-haber zavallı zevçlerin hânelerine gönderdikleri erzâk-ı levâzım-ı beytiyeden olan bakırlarını satan ve'l-yevm satmakta olan kadınlarımızın mevcûdi-

yeti her halde hey'et-i ictimâiyemiz için hürriyet-i nisvân nâmına kaydedilecek bir şeref değildir.

Yine ifşâsı pek elîm ve pek suzişli safhalar ihtivâ edecek olan bazı hakâyık ve vakâyî' daha vardır ki maa-t-teessüf tahsîl ve irfânın ıstifâ-yı vicdân ve ahlâka sebep olacak yerde bizde her nasılsa tereddîye âlet olduğu nu gösterir. Tabii kabahat ne tahsîlin ne de mekteplerindir. Hayat muvâcehesinde mantık ve mukâvemetleri hilkaten zaîf olan kadınlara menfaat-i âiliyye ve ictimâiyye düşünölmeksizin-bahsedilen ve edilmek istenilen nâ-mahdûd serbestlikdir.

Pek çok âile reisleri biliyor ki: Medeniyet, ala-frangalık yaldızı içinde ahvâlinden müteğâfil, âilelerinin haysiyet ve namûsuna indirilen darbelerle gayr-ı vâkıfdırlar. Kadınların tereddiyâtından birinci derecede meşgûl âile reisleri olan erkeklerdir. Meşrûtiyet'in ilânında hürriyetin manasını bin bir şekilde tefehhüm ve tatbîk edenlerin taşkınlıkları ve on beş senelik hayat-ı ictimâiyye ve siyasiyyemizde maa-t-teessüf fiilen gösterdiğimiz liyâkatsızlıklar hürriyet mefhûmunu erkeklerimizin hem de münevver tabakalarının bile hazmedemediklerini gösterdiği halde erkeklerimizden hiç de yüksek, metîn bir kâbiliyeti hâiz olamayan zavallı kadınlarımızı bu keşmekeşe ilâve etmekle maddî siyaset dedikodularına, post kavgalarına bir de tereddiyâtı, levsiiyâtı, ahlâksızlığı zammetmiş oluruz.

Sâniyen-hey'et-i ictimâiyye rasânet ve bünyân-ı ictimâînin muhâfazası için hudûd-ı tabiiyyesini aşan, tehlike teşkîl etmeğe başlayan tereddiyâta karşı; vazifesi olan murâkebe ve tahdîdâtı maa-t-teessüf hiçbir zaman icrâya muvaffak olamamışdır. Milleti yaşatmak istiyor isek-ki herkesin matlûbu bu olduğuna şübhe yokdur-temelini teşkîl eden kadınlarımızın bugünkü hâliyle buna imkân yokdur. Evlâd yetişdirecek, terbiye edecek, vatana mâder olacak bir seviye-i ahlâkiye ve fazîlete mâlik olamayan, eski fazîletlerini, eski hissini, eski hassâsiyetini, tuhunu hergün bir parça daha kaybeden bugünkü kadınlığı kurtarmak-âile reislerinden, münevverlerimizden, ulemamızdan başlayarak, ruesâ-yı umûrumuza kadar-hem bir vazîfe hem de bir hak teşkîl eder.

Maksadımız kadınlar mukayyed olsunlar da erkekler nâ-mahdûd bir serbesti muhâfaza etsinler demek değildir. Aynı maraz, aynı şerâit altında ve hatta daha vahîm olarak erkeklerde de mevcûddur. Bi-t-tab' kadın için tereddiyât, levsiiyât, ahlâksızlık addolunan ahvâl erkekler için de kelime-nin şumûl ve vuzûhuyla redâetden başka bir şey değildir. Hepimiz muh-

tâc-ı ıslâhız. Fakat bu ıslâhda en mühim âmil Müslüman kadınlığının fazîlet ve namusudur.

Her hürriyet menfaat-ı ictimâiyye nâmına tahdîd edilmiştir. Hey'et-i ictimâiyyenin metîn temellere istinâd etmesi cinsiyet arasında âhenk, tesânüd ve muhabbetin husûsuyla âilelerin, bu rükn-i asl-ı beşeriyetin rasânetiyle mümkündür. Bu râbitaların îcâb etdirdiği kuyûda esâret nâmını vermek kadar hakk-ı nâ-şinâslık olamaz. Beşeriyet için her şey muayyen ve mahdûddur. Elverir ki: Kadın âile hürriyetinin, kendisini levsiyâtından, tehlikelerden muhâfaza eden muhîti serbestinin kıymetini, erkekler de kadınlarımızın muhâfaza-i iffeti lüzûmunu takdîr etsinler. Hukûk-ı İslâmiyye, cemiyetin üssü'l-esâsı, mâ-bihî'l-kıvâmı olan âile hayatını öyle rasîn, öyle ince esâsiyâta rabtetmişlerdir ki: Hiçbir sâhib-i ilim ve irfân aksini iddiâyâ cesâret edemez. Yine bilâ-pervâ iddiâ edebiliriz ki hukûk-ı âilemiz hiçbir Garb milletinin yetişemediği derecede yüksektir.

4³

Garbcılarımız istedikleri kadar kafesler arkasında efnâ-yı hayata mahkûm bir kadınlıktan bahsedebilirler, teşkilât-ı tabiiyelerinden başlayan ve safahât-ı hayatiyelerinin her devresinde te'sirâtını gösteren zaaflarına karşı İslâmiyet, büyük bir şefkat ve merhametle kadını himâyeye etmiş, hukûk-ı nisviyeti a'lâ etmiştir.

Nikâha, yani âile teşkilâtına âid ahkâm-ı fıkhiyye tetkik edilirse görülecektir ki: İslâmiyet, âileyi hukûkî ve maddî nukât-ı nazarından devamlı revâbit ve mevâlatı mü'men bir küll olarak düşünmüş, tahdîdâtını hukûk ve vezâif-i mütekâbiliyyeyi ancak kuvvetli bir cemiyet tesisi emniyyesiyle vaz' etmiştir.

Ta'rifden anlaşıldığı üzere evvelen zevc ile zevcenin teşrîk-i hayat husûsunda ala-t-tav' ve'r-rızâ mutâbık kalmaları; Sâniyen: Bu muvâfakatının cemâat-ı İslâmiyyeyi temsîl eden bir hey'et-i şühûd muvâcehesinde aynen izhârı; Sâlisen: Teşkilât-ı bedeniyye ve za'fiyet-i asabiyyesi itibarıyla suhûletle mâişetini tedârik iktidârında olmayan kadının akd-i nikâh hasebiyle îâşe ve ibâtesini takabbul eden zevc tarafından tatbîki vukû'unda te'mîn ve tehvîn-i zarûret için-tarafeynin iktidâr ve sa'yi nazar-ı dikkate

³ H. Hikmet, *Sebilürreşâd*, C. 23, Aded: 576, 12 Rebiülahir 1342/22 Teşrinisani 1339/22 Kasım 1923 Perşembe, s. 55-56.

alınarak kadr-i ma'rûf dâiresinde-kısmen muaccel ve kısmen müccel olarak bir mehr ta'yîni lâzım geliyor, yani kadın hayatını rabtedeceği erkeğin keyfî hareketine karşı maddî bir kuvve-i te'yîdiyyeye mâlikdir. Talak vukû'unda bu mebâliğin aynen tesviyesi mecbûridir. Akd-i nikâh ile beraber zevc kadr-i ma'ruf dâiresinde zevcenin iskân, ilbâs, it'âmıyla mükellefdir. Ta ki kadın âilesine sâdık kalarak izdivâcdan maksad-ı aslî olan idâme-i zürriyetin idâmesi ve bi-n-netice hey'et-i ictimâiyyenin muhâfaza-i mevcûdiyyeti mümkün olabilsin. Bunun te'mîni için her şeyden evvel mütekâbil bir muhabbete ihtiyac bedihî olduğundan şeriat-i İslâmiye hüsn-i muâşerete mâni' olacak her dürlü ihtimâlâta karşı şedîd takyîdât vaz' ederek geçimsizliklerin esbâbını def' etmiştir. Ale'l-ekser âile erkânı arasında zuhûr eden sû-i tefehhümâne karşı mesken şer'î esâsı vaz' olunmuşdur ki, zevce müstakil bir muhîtte müdâhalâtdan vâreste ve müsterih kalmak imkânını elde etmiş olur.

Zevc ve zevce yek-diğerine hüsn-i muâmele ile mükellefdirler. Hele zevceye karşı maddî şiddet isti'mâline cevâz yokdur. Meğer ki mevâzî ma'lûme-i şer'iyyeden ola.

Zevc zevcesinin akrabalarıyla temâsını men' edemez, hatta umûr-ı beytiyyeden herhangi birisinin ifâsına zevce icbâr olunamaz. Eğer örfen olduğu gibi hânesi umûr-ı maddiyesiyle meşgul olursa teberru'dur.

Zevcin iffetini muhâfaza etmesi en büyük vazifesidir. O kadar ki müteehhil iken zevcine hiyânet eden erkeğin şer'an recmi iktizâ eder.

El-hâsıl zevc ve zevcenin ihtiyâcât-ı maddiyesi ve maneviyyesini tatmîn etmekle, hüsn-i muâmele ve muhabbeti esâs ittihaz etmekle beraber "Cenâb-ı Hakk'ın en sevmediği fi'l-i helâl, talaktır." meâlindeki Hadis-i Şerif mücibince be-heme-hâl revâbıt-ı âilenin muhâfaza ve idâmesine sarf-ı mukadderet eyleyecektir. Fakat tarafeynin ahvâl-i ruhiyye ve maddiye hasebiyle hüsn-i imtizacların mümkün olmazsa bu şerâit altında âile teşkilâtından matlûb olan maksadın husûlü mümkün olmayacağından inde'l-iktizâ "talak" da meşrû' kılınmıştır.

Talak erkek tarafından vâki' olabileceği gibi akd-i nikâhda hak kadında olmak üzere dahî şart edilebilir. Yahud muayyen bir fiili yapmak veya yapmamak şartıyla zevc tarafından zevceye tefvîz olunur. Bunlardan başka bir de hükmen talak vâki'dir ki zevc ve zevcenin muayyen şerâiti hâiz olmaması, ef'âl-i gayr-ı meşrûa'nın sübûtu, iâşe ve ibâteden keff-i yed gibi esbâb dolayısıyla bi'l-muhâkeme husûl bulur.

Görülüyor ki İslâmiyet bir âilenin saâdeti için iktizâ eden vesâil-i maddiye ve maneviyenin kâffesini câmi' olarak hukûk-ı beşeriyeti âlî derecede müdâfa ve himâye ediyor. Ancak cemiyetin inkişâf ve istifâsı için erkek ve kadını âile muhâtıyla mukayyed bulundurmuşdur. Yani erkek çalışacak, âilesinin infâk u iâşesini te'mîn edecek; kadın da hânesinde taht-ı emniyetde, başaramayacağı ağır işlerden, hayatın metîn mücâdelelerinden mümkün olduğu kadar mahfûz olarak evlâd yetiştirecektir.

Kadını hârici te'sirâtdan vikâye eden şeriat, ona lâayık olduğu hürriyet ve refahı bahşetmiştir. Hatta talakdan sonra dahî zevc muayyen bir müddet zevcesini te'mîn etmeğe mecbûrdur. Âilelerin revâbıtı ne kadar kuvvetli ve devamlı olursa hey'et-i ictimâiyye de o nisbetde müteaddî ve mütekemmil bulunacağından yeniden akd-i nikâh sûretiyle talakdan husûle gelen felaketin ta'mîri ve hasbe'l-beşeriyeye hazm-ı nefes edilemeyerek vâkî olan hataların tazmini imkânı da mevcûddur.

Şimdi hakk'el-insaf düşünülürse herhangi bir kanun-ı medenînin kadına bu kadar imtiyâz ve hukûk bahşetmesi görülmüş değildir. İzdivâcda küfüvv şart olduğundan ahvâl-i ruhiye itibarıyla mutâbakat ciheti te'mîn edilmiş oluyor.

Halbuki akvâm-ı Garbîyede izdivâc ve hukûk-ı izdivâciyye hiç de adâlet-perverâne değildir. Garb'da hayata atılan kadın çetin mesâî içinde mes'ûd ve müreffeh bir hayat geçiremiyor. Gazeteci, doktor olmak, memûreliğe, meb'ûsluğa irtifâ etmekle beraber âilece Müslüman kadınının yarısı kadar müsterîh ve memnûn değildir.

Bir kerre iyi bir zevce-i nâiliyyet için külliyetli mikdârda drahoma tedârikine mecbûrdur. Serveti olmadıkça diğer fazîletler izdivâca kâfi gelmiyor. Bunun için kızlar âilece bir servete mâlik değillerse küçük yaşdan itibaren bin mezâhime göğüs gererek zevclerine takdime hazırlamağa başlıyor, sinn-i izdivâca pek yorgun pek bitkin bir hâlde vâsıl oluyor. Ba'de'l-izdivâc zâhire nazaran kadın ve erkek serbest kalıyor. Fakat hakikat halde fesh-i nikâh ve talak imkânı olmadığından en vicdân-girizâne, namûs-şikenâne ahvâlde bile zarûrete katlanarak teşrîk-i hayata devam etmek mecbûriyyeti karşısında bukunuyorlar. Zaman geliyor ki zevc ve zevce canı isterse yek-diğerini terk ediyor. Bi'l-farz terk eden erkek ise kadını taht-ı nikâhında iken sokağa bırakmakda tereddüd göstermiyor. Ne iânesiyle, ne de ibâtesiyle, el-hâsıl ahvâl-i maddiyye ve mâneviyesiyle kendisini mukayyed addetmiyor. Daha isterse mîrâsından mahrûm bira-

kabiliyor. Tarafeynin hukûk ve vezâifi sırf maddiyâta istinâd ettiği için bit-tab' âileler arasında muhabbet, samimiyet yerine ca'liyyet ve işğâl cây-ı kabul buluyor. Şu halde ahvâle nazaran Müslüman kadını Garb kadınlığına nisbetle son derecede mes'ûd ve müreffehdir. Nisvân-ı Garb'ın cemiyetlerde serbestce arz-ı endâm edebilmeleri kendilerini yükseltmiş değildir. Büyük âilelere mensûb kadınlar arasında ne kadar rezâletler, mâceralar döndüğünü ve bu yüzden intihârların, cinâyetlerin eksik olmadığını anlamak için Avrupa matbûatını ta'kîb etmek kâfidir.

Her hürriyet gibi kadının hürriyeti de menfaat-i ictimâiyye hudûduyla mukayyedir. Bâ-husûs cemiyetin üssü'l-esâsı olan âile hayatı mevzû-i bahs olunca bunun meşrûiyetinde tereddüd bile edilemez.

Gelelim kadınların nikâhda, mîrâsda erkeklerle hem-hukûk olmaları lâzım geleceği iddiasına; yani erkek kadını tatlık edebileceği gibi kadın da istediği zaman erkeği tatlıki meselesine: Yukarıda îzâh olunduğu vecihle akd-i nikâhda tarafeynin rızâsıyla şart edildiği takdirde kadın için de hakk-ı talak mevcûddur. Fakat sûret-i umûmîyede her kadına böyle hakk vermek doğru mudur?

Ufak bir feverân-ı hiddetle, buhrân-ı a'sâbla mefkûresi sarsılan herhangi bir kadın bilâ-iz'ân talakda tereddüd göstermez. Halbuki hazm-ı nefse ve fedâkârlığa tevakkuf eden âile hayatını zaîf ve mütevehhim bir kadının irâdesine, arzusuna esîr kılmak bütün beşeriyet için büyük bir tehlike ve felâket teşkil eder. Binâen-aleyh yine menfaat-i ictimâiyye mülâhazasıyla pek âlî bir mefkûre olan âile hayatını irâdesine daha ziyâde mâlik ve cümle-i asabiyesi, hazm-ı nefsi, düşüncesi daha kuvvetli olan erkeğe tevdi' etmek elbette icâbât-ı ahvâle daha muvaffak olur. Kadınların dâimâ erkekler tarafından iâşe ve ibâte edilmeleri ve bütün mezâhime, müşkilâta erkeklerin katlanmaları hasebiyle "nî'met külfete, külfet nî'mete göredir." fehvâsınca elbette mîrâsdan kadınların daha az istifâde etmeleri muvâfık-ı hakk addolunmalıdır. Bundan dolayı şeriat-ı mutahhara-i İslâmiye mîrâsda kadının hissesine mukâbil erkeğe iki hisse intifâ bahşetmiştir.

Ma'rûzâtımızı îzâh edelim: Müslüman kadını hakk ve hürriyetine mâlik beşeriyet için mâ-bihi'l-iftihâr-ı fazâili, mahâsini, câmi' şahsiyetlerdir. Barlarda, umûmî mahallerde ridâ-yı ismetleri rencide edilemez. Müslüman kadını açmakla hürriyet ve tekâmül istihsâli iddiâsında bulunan merhametsizler fazîlet nâmına, İslâmiyet nâmına ve yahud beşeriyet nâmına en büyük hyâneti işliyorlar. Bunların allı pullu bir program, bir

serâb sûretinde gösterdikleri uçurumlara, tatlı sözlere inanmamak, kendimizi kapdırmamak lâzımdır.

Mâder-i vatan olan Müslüman kadınının ahlâkı, seciyyesi gevşedikce her gün biraz daha felâkete yaklaşmış oluruz. Terakki ve tekâmül nâmı altında Müslüman kadını felâkete sürüklemek yazık değil midir? ▽

Sözlük

afif: iffetli. alâyiş: gösteriş. ale'l-ekser: çoğunlukla, çoğunluğa göre. asrî: modern, çağdaş. âtî: gelecek. âzâde: hür, serbest. azm: karar, niyet. bâ-husûs: özellikle. bâr-ı sakîl: ağır yük. bâziçe: oyun. be-heme-hâl: herhalde, elbette. behîmî: hayvanlık. bî-haber: habersiz. bi-hûde: boş yere. ca'liyyet: yapmacık, düzmece. cây: yer. bünyân-ı ictimâî: toplumsal yapı. câmi': toplayan. celî: canlı, apaçık. defâtir: defterler. denî't-tab: alçak tabiatlı. drahoma: kız tarafının erkek tarafına verdiği mal. girân: fena, kokmuş. gunâ-gûn: türlü türlü. hâsse: duygu. hatır-nâk: hatırlı, itibarlı. hatve: adım. hedm: yıkma, harap etme. hudûd-ı rü'yet. görüş sınırları.. istifâ: seçme. iâşe: yaşatma, besleme, geçindirme. ibâte: barındırma. ihrâz: kazanma. ilbâs: giydirme. ilm-i teşrih: anatomi.	muhabet-i mütekâbile: karşılıklı sevgi. mukâbil: karşılık. mukayyed: kayıtlı. musâb: isabet etmiş, uğramış. mutevassıt: orta, ortalama. muvâlât: dostluk, karşılıklı sevgi. müfârekat: ayrılma, boşanma. müfteris: fırsat bulan, fırsatçı. müsâvât: eşitlik. müstaid: yetenekli. müteârife: gerçekliği apaçık, aksiyom. müteehhil: evli. mütehâlif: uygun gelmeyen, uymayan. mütehassıl: meydana gelen. mütehassis: hisli. mütevehhim: kuruntulu. müzille: aşığılatan. nâfi': faydalı. â-kâbil-i tahammül: taşınması mümkün olmayan. nâ-mahdûd: sınırsız. namzed: aday. nîm-merbût: yarı bağlı. nisviyyet: kadınlık. râdde: mertebe, derece. rahm-i mâder: ana rahmi. rasîn: sağlam, dayanıklı. rasânet: sağlamlık. redâet: kötülük, fenalık revâbit: münasebetler, ilgiler, bağlılıklar. sa'y: çalışma. siyânet: koruma, korunma. sinn-i izdivâc: evlenme yaşı. suhûlet: kolaylık. sû-i tefehhümâne: yanlış, kötü anlaşılma. sû-i muâmele: kötü muamele.
--	---

<p>imtisâs: emme, soğurma. inâs: kadınlar. inkırâz: çökme. intibâh: uyanma. intifâ : faydalanma. intihâbât: seçimler. is'âd: yükseltme. it'âm: yedirme, doyurma. ityan: söyleme. keff-i yed: el çekme, karışmama. küfüvv: denklik. küll: bütün. küreyvât-ı hamrâ: alyuvarlar. laibât: oyunlar. levs: kir, pislik. mâder. anne. ma'dûn: alt, aşağı. mahallât eimmesi: mahalle imamları. mahâsin: güzellikler. mahdûd: sınırlı. mâlik: sahip. mâ-vaka'a: olup geçmiş. mebâlig: meblağlar. mekûd: kayıp, yok. mahâsin-i ahlâkiyye: ahlâkî güzellikler. mesdûd: kapalı. mesned: dayanak. mezâhim: eziyetler, sıkıntılar. meh-r-i muaccel: nikâhta kız tarafına ve-rilen bedel. meh-r-i müeccel: boşanma veya ölüm ha- linde kız tarafına verilmesi, nikâhta ka- rarlaştırılmış olan bedel.</p>	<p>şah-râh: büyük işlek yol, cadde. sûziş: yanma, yakma, tesir. şedâid: şiddetler. taaddüd: çoğalma. ta'dâd: birer birer söyleme, sayma. tahdîdât: sınırlamalar. tahmil: yükleme. ta'mîk: derinleştirme. taht-ı emniyet: emniyet altında, güvende. talak: boşanma. tarafeyn: iki taraf. tarz-ı telebbüs: giyim tarzı. tatlık: boşama. tav': rıza. teâruz: birbirine zıt olma. tefvîz: dağıtım. tehvîn: zayıf düşürme. telehhûf: mahzun olma. tenevvü': çeşitlenme. terbiye-i mâderâne: ana terbiyesi. tereddiyât: soysuzlaşmalar. tesânüd: dayanışma. tevsîm: isimlendirme. tezâyüd: artış. umde: ilke. umûr-ı beytiyye: ev işleri. vâreste: uzak. vezâif: görevler. vikâye: koruma. zebûn: düşkün. zükûr: erkekler.</p>
--	--

Muhafazakâr Düşünce / Birey